

نماد شناسی و فرهنگ عاشورا در معماری

مؤلفان:

دکتر خسرو موحد

(عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز)

مهندس مهدی هنرمندی

(دانش آموخته کارشناسی ارشد دانشکده هنر و معماری دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز)

تقدیم به:

معلولانی که در المپیک زندگی

پا به پای افراد سالم می‌دوند.

سرشناسه	:	موحد، خسرو، ۱۳۳۶ -
عنوان و نام پدیدآور	:	نمادشناسی و فرهنگ عاشورا در معماری / مولفین خسرو موحد، مهدی هنرمندی.
مشخصات نشر	:	شیراز: نامه‌ی پارس، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	:	۱۵۲ ص. ۱۴/۵×۲۱/۵ س.م.
شابک	:	978-600-7576-30-4
وضعیت فهرست نویسی	:	فیبیا
موضوع	:	معماری مذهبی
موضوع	:	عاشورا در هنر
موضوع	:	سمبولیسم (معماری)
موضوع	:	نشانه‌شناسی و معماری
موضوع	:	معماری و دین
موضوع	:	عاشورا -- شایر و مراسم مذهبی
شناسه افزوده	:	هنرمندی، مهدی، ۱۳۵۹ -
رده بندی کنگره	:	۱۳۹۳ ۹۸م/۴۶۰۰NA
رده بندی دیویی	:	۷۲۶
شماره کتابشناسی ملی	:	۳۷۵۶۱۶۱

انشارات پرسی

۱۳۹۳

شیراز، میدان شهرداری، خ پیروزی (نمازی)،

جنب بانک تجارت شعبه پیروزی، طبقه اول ۰۷۱۳۲۳۱۲۸۰

Nameye.parsi@gmail.com

□□□

نمادشناسی و فرهنگ عاشورا در معماری

مؤلفان: دکتر خسرو موجد، مهندس مهدی هنرمندی

□□□

نوبت و سال چاپ: اول ۱۳۹۳ / شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

چاپ و صحافی: دنیا

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۵۷۶-۳۰-۴

□□□

طراح جلد: جمشید رضایی

صفحه آرا: اطلس دهقانی / ناظر چاپ: مهدی نیازی

قیمت: ۸۰۰۰ تومان

□□□

آماده‌سازی پیش از چاپ: مؤسسه‌ی کتاب آرایان پارس

تلفکس ۰۹۱۷۶۸۷۰۷۱۱ - ۳۲۳۱۲۸۰

Ketab.arayan@gmail.com

□□□

Printed in the Islamic Republic of Iran-Shiraz

حق چاپ محفوظ است.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
پیشگفتار مجموعه معماری تشیع.....	۱۳
پیشگفتار نماد شناسی و فرهنگ عاشورا در معماری.....	۱۵
فصل اول: نمادشناسی.....	۱۷
۱-۱- تعریف نماد.....	۱۷
۲-۱- نقش نمادها.....	۱۸
۳-۱- روانشناسی نمادها.....	۱۸
۱-۳-۱- فیزیک و روانشناسی.....	۱۸
۲-۳-۱- نمادهای کهن الکوی و رولن ناخودآگاه.....	۱۹
۳-۳-۱- روانکاوی نمادهای طبیعی.....	۲۰
۴-۳-۱- نقاشی نوین به منزله‌ی نماد.....	۲۱
۴-۱- نمادهای شاخص جهانی.....	۲۲
۱-۴-۱- آب.....	۲۲
۲-۴-۱- ابدیت (ETERNITE/Eternity).....	۲۳
۳-۴-۱- باد.....	۲۴
۴-۴-۱- بازو (BRAS/arm).....	۲۵
۵-۴-۱- دایره.....	۲۶
۶-۴-۱- دوازدهم (DOUZE/twelve).....	۲۷
فصل دوم: معماری بناهای جهانی.....	۲۹
۱-۲- کلیسای ساگرادا فامیلیا یا خانواده مقدس " Sagrada Familia ".....	۲۹
۲-۲- مجموعه واتیکان.....	۳۲
۱-۲-۲- معرفی کشور واتیکان.....	۳۲
۲-۲-۲- موزه واتیکان.....	۳۳
۳-۲-۲- کلیسای سن پیترو - واتیکان.....	۳۵
۳-۲- کاخ پوتالا تبت.....	۳۶

فصل سوم: نمادهای بناهای جهانی ۴۱

۱-۳ نمادهای کلیسای ساگرادا فامیلیا ۴۱

۱-۱-۳ درب نیکوکاری ۴۱

۲-۱-۳ آتش ۴۲

۳-۱-۳ خدا ۴۲

۴-۱-۳ درب ۴۲

۲-۳ نمادهای مجموعه واتیکان ۴۳

۱-۲-۳ کلیسای سن پیترو ۴۳

۲-۲-۳ آسمان (CIEL/sky) ۴۳

۳-۳-۳ بهشت ۴۴

۴-۲-۳ باب ۴۴

۳-۳ نمادهای کاخ بوتالا تیت ۴۴

۱-۳-۳ قصرهای سرخ و سفید ۴۴

۲-۳-۳ بوسه (BAISER/kiss) ۴۵

۳-۳-۳ سرخ ۴۶

۴-۳-۳ سفید ۴۶

فصل چهارم: تفسیر عاشورا ۴۷

۱-۴ امام حسین (ع) ۴۷

۱-۱-۴ شناخت امام حسین (ع) ۴۷

۲-۱-۴ سیره‌ی حسینی ۵۰

۳-۱-۴ حماسه حسینی ۵۳

۲-۴ قیام امام حسین (ع) ۵۸

۱-۲-۴ اهداف قیام امام حسین (ع) ۵۸

۲-۲-۴ ماهیت قیام حسینی: ۶۴

۳-۲-۴ اثر قیام حسینی در شکوفایی عقل ۶۶

۳-۴ نهضت حسینی ۶۸

۱-۳-۴ پیام نهضت حسینی ۶۸

۲-۳-۴ اثر نهضت حسینی ۷۰

۳-۳-۴ عنصر امر به معروف و نهی از منکر در نهضت حسینی ۷۲

۴-۳-۴ عنصر تبلیغ در نهضت حسینی ۷۳

۷۶ ..... ۴-۴ عاشورا

۷۶ ..... ۴-۴ آزادی و عاشورا

۷۸ ..... ۴-۴ ریشه‌های تاریخی حادثه کربلا

۸۴ ..... ۴-۴ تحریفات در واقعه تاریخی عاشورا

۸۹ ..... ۴-۵ تفسیر عاشورا

۸۹ ..... ۴-۵ واقعه عاشورا در اندیشه شیعیان

۹۰ ..... ۴-۵ واقعه عاشورا در اندیشه اهل سنت

۹۶ ..... ۴-۵ واقعه عاشورا در اندیشه مسیحیان

۹۹ ..... ۴-۵ تفسیر عاشورا در مکتب خلفاء

۱۰۳ ..... فصل پنجم: نمادهای آشورایی

۱۰۳ ..... ۵-۱ اشک (LARME/tear)

۱۰۴ ..... ۵-۲ جنگ (GUERRE/war)

۱۰۵ ..... ۵-۳ خیمه (TENTE/tent)

۱۰۶ ..... ۵-۴ دست

۱۰۷ ..... ۵-۵ رود (FLEUVE/river)

۱۰۸ ..... ۵-۶ سر (TETE/head)

۱۰۹ ..... فصل ششم: معماری اماکن مقدس شیعیان

۱۰۹ ..... ۶-۱ معماری مسجد جامع کوفه

۱۰۹ ..... ۶-۱-۱ اهمیت مسجد: یکی از چهار مسجد مهم و مقدس جهان اسلام است.

۱۱۰ ..... ۶-۱-۲ ابعاد مسجد

۱۱۰ ..... ۶-۲ معماری مسجد سهله:

۱۱۰ ..... ۶-۲-۱ وجه تسمیه:

۱۱۰ ..... ۶-۲-۲ ابعاد صحن:

۱۱۱ ..... ۶-۳ معماری مسجد جامع سامرا (مسجد جامع و ملویه السامراء):

۱۱۲ ..... ۶-۴ معماری حرم ابوالفضل العباس (ع):

۱۱۳ ..... ۶-۵ معماری تل زینبیه:

۱۱۳ ..... ۶-۵-۱ تعریف:

۱۱۳ ..... ۶-۵-۲ ابعاد:

۶-۶ معماری خیمه گاه ابا عبدالله(ع) (المخيم الحسيني):..... ۱۱۴

۶-۷ معماری سرداب امام زمان:..... ۱۱۴

فصل هشتم: معماری مدرسه خان شیراز ۱۱۵

۱-۷ مدرسه خان ۱۱۵

۲-۷ طرح فرا زمانی بنای مدرسه ۱۱۶

۳-۷ مدرسه خان: نمایانگر تفکر تشیع در عصر صفویه: ۱۱۶

۴-۷ امتیاز بنای مدرسه خان بر سایر مدارس: ۱۱۷

۵-۷ مکتب معماری شیراز ۱۱۷

۶-۷ تحلیل بنای مدرسه خان ۱۱۸

۱-۶-۷ نمای ورودی و بیرونی ۱۱۸

۲-۶-۷ هشتی مدرسه ۱۱۸

۳-۶-۷ ایوان مدرسه: ۱۱۹

۴-۶-۷ تهویه هوای مدرسه: ۱۲۰

۵-۶-۷ تناسب هندسی و عددی مدرسه: ۱۲۱

۶-۶-۷ تحلیل تناسبات نمای جبهه غربی: ۱۲۳

۷-۶-۷ مناره‌های مدرسه: ۱۲۴

فصل هشتم: فرهنگ و آیین نخل گردانی..... ۱۲۵

۱-۸ نمایش‌های آیینی - مذهبی ۱۲۵

۲-۸ نخل ماتم ۱۲۵

۱-۲-۸ واژه شناسی ۱۲۶

۲-۲-۸ فرهنگ شناسی ۱۲۶

۳-۲-۸ هویت شناسی ۱۲۶

۳-۸ نمادشناسی نخل ماتم..... ۱۲۶

۱-۳-۸ نمادشناسی شکلی ۱۲۷

۲-۳-۸ نمادشناسی هندسی ۱۲۷

۳-۳-۸ نمادشناسی شبکه‌ها ۱۲۷

۴-۳-۸ نمادشناسی آئینه ۱۲۸

۵-۳-۸ نمادشناسی شمشیر و سرو ۱۲۸

۱۲۸ ..... ۴-۸ نخلیند

۱۲۸ ..... ۱-۴-۸ فرهنگ شیعی

۱۲۹ ..... ۲-۴-۸ آفرینش نخل ماتم

۱۲۹ ..... ۳-۴-۸ آذین بندی نخل ماتم

۱۳۰ ..... ۵-۸ آیین نخل گردانی

۱۳۰ ..... ۱-۵-۸ فلسفه نخل گردانی

۱۳۰ ..... ۲-۵-۸ اماکن نخل گردانی

۱۳۱ ..... فصل نهم: مراسم عاشورا و توریسم فرهنگی

۱۳۱ ..... ۱-۹ آیین‌های فرهنگی - مذهبی

۱۳۱ ..... ۲-۹ مراسم تاسوعا و عاشورا

۱۳۲ ..... ۳-۹ توریسم فرهنگی - مذهبی

۱۳۳ ..... ۱-۳-۹ توریسم فرهنگی

۱۳۳ ..... ۲-۳-۹ توریسم مذهبی و زیارتی

۱۳۴ ..... ۳-۳-۹ توریسم شهری

۱۳۵ ..... ۴-۳-۹ فستیوال

۱۳۶ ..... ۴-۹ راهکارهای جذب گردشگر

۱۳۷ ..... ۱-۴-۹ راهکارهای اجرایی

۱۳۷ ..... ۲-۴-۹ راهکارهای فضایی (مکانی)

۱۳۹ ..... فصل دهم: فرهنگ سوگواری و وقایع عاشورا

۱۳۹ ..... ۱-۱۰ وقایع عاشورا

۱۴۰ ..... ۱-۱-۱۰ روایت وقایع عاشورا

۱۴۰ ..... ۲-۱-۱۰ سوگواری برای وقایع عاشورا

۱۴۰ ..... ۳-۱-۱۰ حمایت از سوگواری

۱۴۱ ..... ۴-۱-۱۰ گریه بر قهرمانان حادثه کربلا

۱۴۱ ..... ۲-۱۰ شاخص و ویژگی‌های قرائت سوگوارانه:

۱۴۱ ..... ۱-۲-۱۰ افراط در نقل گزارش‌ها و حکایات غیر معتبر تاریخی محرک احساسات و عواطف

۱۴۱ ..... ۲-۲-۱۰ تأکید بسیار بر تشنگی امام(ع) و خاندان و یارانش

۱۴۲ ..... ۳-۲-۱۰ ارائه گزارش‌های غیر معتبر از وداع‌های جانسوز امام حسین(ع) با خاندان خود

۱۴۳ ..... ۴-۲-۱۰ نسبت اظهار حزن و گریه‌های بسیار و در مواردی ذلیلانه به امام(ع) و خاندانش

- ۱۰-۲-۵ انتساب سخنان، درخواست‌ها و رفتارهای ذیلانه به امام حسین(ع) و بنی‌هاشم — ۱۴۳
- ۱۰-۲-۶ ارائه سیمای کریمه تر از رفتار و منش ظالمانه سپاه عمر سعد ۱۴۴
- ۱۰-۲-۷ ارائه تصویری خوش سیما و قد و قامتی توأمند رعنا و زیبا از بنی‌هاشم و برخی اصحاب امام حسین(ع) ۱۴۴
- ۱۰-۳-۱ زمانه، زمینه و عوامل ترویج و سیطره قرائت حزن‌انگیز واقعه کربلا.. ۱۴۵
- ۱۰-۳-۱-۱ استمداد این قرائت در تحریص و ترغیب مردم به گرایش به مکتب تشیع و تثبیت باورهای آنان در عصر صفویه ۱۴۵
- ۱۰-۳-۱-۲ رونق و استقبال مردم از قصه‌ها، حکایات و اخبار داستانی ۱۴۶
- ۱۰-۳-۱-۳ وجود روایات متعدد بر بسیاری اجر و ثواب گریستن، گریاندن و تباکی ۱۴۷
- ۱۰-۳-۱-۴ خنثی بودن و همسویی این قرائت با رفتار و منش حاکمان و سلاطین ۱۴۷
- ۱۰-۳-۱-۵ مقبولیت عام این قرائت ۱۴۷
- ۱۰-۳-۱-۶ خریهره گیری از قاعده تسامح در ادله سنن» در توجیه تمسک به این قرائت» ۱۴۸
- نتیجه‌گیری نماد شناسی و فرهنگ عاشورا در معماری ۱۴۹
- فهرست منابع و مآخذ ۱۵۱

www.kejaf.com

فهرست تصاویر

صفحه	عنوان
۲۲.....	تصویر ۱-۱: نیلوفر آبی در برکه (از لو جی).....
۲۳.....	تصویر ۲-۱: آفرینش (از محمود فرشچیان).....
۲۴.....	تصویر ۳-۱: روی ابر و باد (از حکمت باروتچگیل).....
۲۵.....	تصویر ۴-۱: ضامن آهو (از محمود فرشچیان).....
۲۶.....	تصویر ۵-۱: شمسه با فرم دایره با دو فضای مجزا (از تبیان).....
۲۷.....	تصویر ۶-۱: صراج حضرت محمد (از رضا اصل نجفی فرد).....
۲۹.....	تصویر ۱-۲: بارسلونا، کلیسای ساگرادا فامیلیا، نمای عمومی.....
۳۰.....	تصویر ۲-۲: بارسلونا، کلیسای ساگرادا فامیلیا، نمای مصائب.....
۳۰.....	تصویر ۳-۲: بارسلونا، کلیسای ساگرادا فامیلیا، نمای داخلی.....
۳۱.....	تصویر ۴-۲: بارسلونا، کلیسای ساگرادا فامیلیا، درب ورودی.....
۳۱.....	تصویر ۵-۲: بارسلونا، کلیسای ساگرادا فامیلیا، برج ها.....
۳۲.....	تصویر ۶-۲: واتیکان، مجموعه واتیکان، نمای عمومی میدان.....
۳۳.....	تصویر ۷-۲: واتیکان، موزه واتیکان، ورودی.....
۳۵.....	تصویر ۸-۲: واتیکان، کلیسای سن پیترو، میدان عمومی.....
۳۷.....	تصویر ۹-۲: تبت، کاخ پوتالا، ورودی.....
۳۷.....	تصویر ۱۰-۲: تبت، کاخ پوتالا، نمای عمومی.....
۳۹.....	تصویر ۱۱-۲: تبت، کاخ پوتالا، قصر سرخ.....
۴۰.....	تصویر ۱۲-۲: تبت، کاخ پوتالا، قصر سفید.....
۴۰.....	تصویر ۱۳-۲: تبت، کاخ پوتالا، نمای مدرسه و باغها.....
۴۱.....	تصویر ۱-۳: بارسلونا، کلیسای ساگرادا فامیلیا، درب نیکوکاری.....
۴۳.....	تصویر ۲-۳: واتیکان، کلیسای سن پیترو، نقشه هوایی.....
۴۵.....	تصویر ۳-۳: تبت، کاخ پوتالا، قصرهای سرخ و سفید.....
۱۰۳.....	تصویر ۱-۵: عصر عاشورا (از محمود فرشچیان).....
۱۰۴.....	تصویر ۲-۵: هدیه عشق (از محمود فرشچیان).....
۱۰۵.....	تصویر ۳-۵: خیمه گاه (از احمد خلیلی).....

- تصویر ۴-۵: خیمه گاه قمر بنی هاشم (از محمود فرشچیان) ۱۰۶
- تصویر ۵-۵: حضرت عباس (ع) کنار رود فرات (از ناجی) ۱۰۷
- تصویر ۶-۵: یالثارات الحسین (از زهرا یوسفی) ۱۰۸
- تصویر ۱-۶: مسجد کوفه (از تیبیان) ۱۰۹
- تصویر ۲-۶: درب ورودی مسجد سهله (از تیبیان) ۱۱۰
- تصویر ۳-۶: مسجد سامرا (از خالد الطائی) ۱۱۱
- تصویر ۲-۶: حرم ابوالفضل العباس (ع) (از نسیم بابایی) ۱۱۲
- تصویر ۵-۶: تل زینبیه (از تیبیان) ۱۱۳
- تصویر ۶-۶: خیمه گاه (از طلائیه) ۱۱۴
- تصویر ۷-۶: سرداب امام زمان (از رجا نیوز) ۱۱۴
- تصویر ۱-۷: مدرسه خان در شیراز (از دنیای معماری) ۱۱۵
- تصویر ۲-۷: درب ورودی (از علیرضا خوشخو) ۱۱۸
- تصویر ۳-۷: دالان ورودی مدرسه خان به شکل هشتی (از محسن شجاعی فر) ۱۱۹
- تصویر ۴-۷: ایوان مدرسه خان (از دنیای معماری) ۱۲۰
- تصویر ۵-۷: تهویه مدرسه خان (از مکان بین) ۱۲۱
- تصویر ۶-۷: پلان مدرسه خان (از وحید پرهوده) ۱۲۲
- تصویر ۷-۷: نمای جبهه غربی مدرسه خان (از محسن شجاعی فر) ۱۲۳
- تصویر ۸-۷: مناره های مدرسه در ورودی غربی (از دنیای معماری) ۱۲۴
- تصویر ۱-۸: مراسم تشییع «نخل ماتم»، تفت، روز عاشورا (از شرق پاریس) ۱۲۵
- تصویر ۲-۸: مراسم ساخت نخل ماتم در تفت (از راسخون) ۱۲۷
- تصویر ۳-۸: مراسم نخل گردانی (از مهر نیوز) ۱۲۹
- تصویر ۱-۹: شبیه خوانی دوره قاجار (از مشرق نیوز) ۱۳۲
- تصویر ۲-۹: مراسم حج عمره (از فارسی نیوز) ۱۳۴
- تصویر ۳-۹: مراسم قالیشویان در مشهد اردهال (از سازسفر) ۱۳۵
- تصویر ۴-۹: فستیوال گاو بازی در اسپانیا (از شفاف) ۱۳۶
- تصویر ۱-۱۰: نقاشی قهوه خانه ای روز عاشورا (از استاد ترابی) ۱۳۹
- تصویر ۲-۱۰: مراسم عزاداری عاشورا در تهران (از دیدار نیوز) ۱۴۰
- تصویر ۳-۱۰: حضرت عباس (ع) (از فیلم مختار) ۱۴۵

پیشگفتار مجموعه معماری تشیع

تفکر شیعی دارای شاخصه‌های آئینی، فرهنگی و هویتی منحصر به فردی می‌باشد که در علوم مختلف می‌توانیم از آن بهره ببریم و همچنین علم معماری بیان‌کننده هنر، تاریخ و احساسات ناب انسانی در زمینه‌های مختلف می‌باشد بنابراین برقراری ارتباط بین شاخصه‌های تفکر شیعی و زمینه‌های مختلف علم معماری خدمتی به هر دو است.

مجموعه کتاب‌های معماری تشیع با هدف نزدیکی تفکر شیعی و علم معماری تألیف شده که شامل موارد زیر می‌باشد:

کتاب اول (نماد شناسی و فرهنگ عاشورا در معماری): در این کتاب با توجه به اهمیت موضوع عاشورا برای هویت شیعه به موضوعات نمادشناسی، تفسیر عاشورا، معماری اماکن مقدس شیعیان، فرهنگ و آیین نخل گردانی همچنین سوگواری و وقایع عاشورا پرداخته است.

کتاب دوم (اماکن متبرکه و مجامع جهانی تشیع): در این کتاب با توجه به اهمیت شناخت چهارده معصوم و مراکز فرهنگی و هنری جهانی شیعه به

موضوعات شاخصه‌های چهارده معصوم، معماری حرم‌های معصومین، مجمع جهانی اهل بیت همچنین موزه‌های بین‌المللی اهل بیت پرداخته شده است.

کتاب سوم (اصول طراحی معماری بنای فرهنگی شیعی): در این کتاب با توجه به اهمیت طراحی معماری بناهای فرهنگی، مذهبی و هنری شیعی به موضوعات عرصه‌بندی، تناسبات فضایی، تأسیسات و سازه برای ساخت این بناها پرداخته شده است.

www.ketab.ir

پیشگفتار نماد شناسی و فرهنگ عاشورا در معماری

«عاشورا نماد شیعه است»

یادمان واقعه عاشورا هر ساله برگزار می گردد و این مسئله نیازمند شناخت بیشتر اهل بیت رسول الله (ص) می باشد. تعزیه خوانی که یکی از راه های زنده نگه داشتن یاد عاشورا است نیازمند نمادشناسی ویژه ای است. در این رابطه نمادهای عاشورایی همچون دستان جدا شده ی حضرت ابوالفضل (ع)، تل زینبیه، گورد قتلگاه، خیمه گاه و... در فرهنگ عامه مردمان شیعه جایگاه ویژه ای دارند. لذا با استفاده از نمادها و ایده های فرهنگی فوق می توان به طراحی معماری و ساخت بناهای کاربردی و نماد گرایانه دست پیدا کرد.

کتاب نمادشناسی و فرهنگ عاشورا در معماری، به اهداف زیر توجه دارد:

۱. تعریف نماد و نمادشناسی در ملل و فرهنگ های مختلف

۲. معرفی بناهای معماری نماد گرایانه جهانی

۳. تجزیه و تحلیل بناهای معماری نماد گرایانه جهانی

۴. عاشورا پژوهی و نهضت امام حسین (ع)

۵. شناسایی و تعریف نمادهای شاخص در واقعه عاشورا

۶. فرهنگ پژوهی و آیین شناسی شیعی
۷. ارائه راهکارهای معماری برای حفظ بناها و آیین های شیعی
۸. معرفی نمونه های معماری مقدس شیعیان
۹. استفاده از الگوی مدارس، مساجد و اماکن مقدس شیعی در طراحی

معماری

www.ketab.ir